

Hersenschimmen

Vanochtend viel mijn oog in de krant op een uitgelekt bericht over een vertrouwelijk rapport over windmolens. Het blijkt dat veel gemeentes de plaatsing van windmolens trachten te blokkeren omdat ze het landschap ontsieren en veel lawaai maken voor omwonenden. Om een goed idee te krijgen van de impact op het landschap moet je maar eens een fietstochtje maken door de polder over de Spaarndammerdijk. Dan zie je goed hoe zo'n prachtige groene polder onder de rook van Amsterdam wordt verpest door een tiental windmolens die onlangs bij de Amsterdamse Westhaven zijn geplaatst. Het interessante is hier ook dat de windmolens zijn geplaatst op Amsterdams grondgebied maar dat het niet geringe negatieve externe effect ten laste komt van de gemeente Haarlemmerliede. Zoals ik in mijn column in de *ESB* van 2 november 2007 al aangaf is deze windmolenmanie van minister Cramer ook op economische gronden een schip van bijleggen voor de gemeenschap. Eindelijk lijkt de Nederlander op dit gebied wakker te worden en te gaan beseffen dat het om een hersenschim gaat. Verdere hoopgevende informatie vindt men bij het Kritisch Platform Windenergie. Laten we het nu hebben over een andere hersenschim die leidt tot beleid op drijfzand. Ook op het gebied van de vergrijzing wordt ons zand in de ogen gestrooid. Vaak lees je uitspraken als: het hoogtepunt van de vergrijzing bereiken we omstreeks 2035. Zo stelde Gijs Beets, medewerker van het NIDI, in het *NRC Handelsblad* van 2 augustus jongstleden, dat "de vergrijzing in 2033 al bijna voorbij is". Zulke uitspraken suggereren dat de vergrijzing een tijdelijk verschijnsel zou zijn dat over een tiental jaren weer voorbij is, en dat het daarna weer *business as usual* zou worden. En dan wordt de verleiding sterk om eigenlijk maar geen structurele maatregelen te nemen met betrekking tot arbeidsmarkt, sociale zekerheid en zorg, maar het te laten bij pappen en nat houden en de komende ongemakkelijke decennia maar min of meer lijdzaam uit te zitten. Dat komt de politici wel goed uit, want structurele hervormingen, die per definitie ingaan tegen de gevestigde belangen van een aantal maatschappelijke partijen zijn moeilijk en slechts met veel vertraging in de praktijk te implementeren. Daarom moet het nog maar eens gezegd worden, ook al is het niet leuk, dat de vergrijzing na 2033 helemaal niet over is. Ook immigratie op het huidige niveau zal hier niets aan veranderen. Het demografische proces wordt in essentie beschreven door een aantal lineaire differentievergelijkingen. Economen kennen die van het spinneweb-theorema, het multiplier-accelerator model

van Samuelson en vele andere dynamische modellen. Het zijn verschijnselen waarbij variabelen op tijdstip t mede bepaald worden door variabelen op tijdstip $t-1$, $t-2$, ... In de demografie gaat het om leeftijdscohorten, waarbij bijvoorbeeld het aantal in 2008 geboren afhangt van de omvang van de cohorten van hun ouders, die zelf geboren werden in de jaren 1950 tot 1992. Het proces wordt bepaald door structurele parameters, de geboortevoten per leeftijdscohort. Laten we ze kortheidshalve samenvatten als de fertiliteit β per vrouw. Wanneer die structurele parameters zich niet wijzigen dan zal de bevolking een exponentieel pad volgen, waarbij de bevolking kan groeien of krimpen, al naargelang de waarde van de structurele parameters. Wanneer $\beta > 2,1$, dan zal de bevolking groeien en wanneer $\beta < 2,1$, dan zal de bevolking krimpen. Bij elke waarde van β behoort een specifiek stationair evenwicht met een specifieke leeftijdsverdeling. Een belangrijke index voor de vergrijzing is de verhouding tussen het aantal boven de 65, gedeeld door het aantal tussen 15 en 64. Deze zogenaamde *old-age dependency ratio* bedroeg volgens cijfers van de OECD in 2000 ongeveer twintig procent en zal in 2050 zijn opgelopen tot meer dan veertig procent. Met elke waarde van β correspondeert een bepaalde *dependency ratio*, die stijgt naarmate de geboortevote β daalt. Er vond in de jaren zeventig een trendbreuk plaats waarbij β van ongeveer 2,6 kind per vrouw in 1970 is gedaald naar ongeveer 1,7 in 2005. Zo'n trendbreuk weerspiegelt zich in een sinusoidaal aanpassingsproces waarbij het systeem langzaam nadert naar het nieuwe evenwicht. Voor een proces met vertragingen van meer dan dertig jaar is het duidelijk dat die aanpassing zich over een groot aantal decennia zal uitstreken. Het is dan ook bedrieglijk om slechts naar 2033 te kijken, wanneer er door echo-effecten een omslag plaatsvindt in het aanpassingsproces. Het gaat om het nieuwe trendmatige evenwicht en daarbij behoort helaas een structurele *dependency ratio* in de orde van veertig procent of meer. Gemiddeld zorgen dan 2,5 actieven voor één senior. Het zou het NIDI als demografische autoriteit in Nederland sieren als het nadrukkelijker dan nu aan de bevolking en de politici duidelijk zou maken dat vergrijzing geen tijdelijk verschijnsel is, maar zal doorzetten als de vruchtbaarheid op het huidige lage niveau van 1,7 blijft hangen. De gesignaleerde trendbreuk dwingt ons onze verwachtingen over de toekomst substantieel aan te passen.